

--

HØRINGSUTTAELSE TIL KILDEUTVALGET

Alf Bjarne Johnsen, leder i PFU fra 2014 til 2020

Presseorganisasjonene bør legge til side Kildeutvalgets forslag til endringer i Vær Varsom plakaten. Bortsett fra ett.

Denne uken forlater jeg Pressens Faglige Utvalg etter åtte år, og seks år som leder. Vårt siste møte før sommeren er tirsdag 23.juni. Gjennom disse årene har PFU tatt stilling til mer enn 2000 klager. Ingen saker har vært like. Vi har brukt vårt beste skjønn, men likevel har PFU tatt mange omdiskuterte, og sikkert også noen feilaktige, avgjørelser.

Det har vært en glede å få jobbe med landets fremste ekspertise på presseetikk. Det har vært læring i hvert eneste møte. En viktig erfaring er at algoritmen for presseetikk ikke finnes. Alle saker er forskjellige, Vær Varsom plakaten gir anvisninger, men bare unntaksvis absolutte svar.

Det er gode grunner til at Vær Varsom plakaten uttrykker henstillinger som "vær varsom med", "unngå" eller "som hovedregel". Hensynet til ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet tilsier at redaksjonelle medarbeidere må ha et betydelig handlingrom, men også noen ytre etiske gjerdestolper.

Derfor må presseorganisasjonene ha en kritisk tilnærming til alle forslag til endringer eller detaljering av Vær Varsom plakaten.

Mitt råd er å være varsom med endringer. Organisasjonene bør avvise alle forsøk på å innskrenke eller detaljstyre den redaksjonelle friheten.

1. Kildeutvalget ønsket å snevre inn bruken av anonyme kilder i VVP 3.1 slik at "personkarakteristikk og udokumenterbare påstander bør ikke fremsettes anonymt".

Publisering av informasjon anonyme kilder skal skje med varsomhet. Da er det ekstra påkrevd at man tar med seg kravet i VVP 3.2 om kontroll av at opplysninger som gis er korrekte. Publiserings-risikoen ligger på redaksjonen, men aldri på kilden som har fått et løfte om kildevern. Dersom opplysningene fra kilden senere skulle vise seg ikke å stemme, er det fortsatt redaksjonens ansvar. Å skrive inn i VVP at visse typer opplysninger ikke kan publiseres, fremstår derfor som et uforholdsmessig og lite gjennomtenkt inngrep i redigeringsretten.

2. Kravet å opplyse om at det gjøres opptak av samtalen i VVP 3.3, slik utvalget foreslo, er også en unødvendig tilføyelse. Datatilsynet har slått uttrykkelig fast at man kan ta opp en samtale man selv deltar i. Det er vel ingen som på ramme alvor krever at journalisten også må opplyse at "jeg kommer til ta notater fra denne samtalen".

3. Pressens sitatpraksis kan fremstå unøyaktig og i verste fall vilkårlig. Jeg har i mange år argumentert for at sitatene bør gjengis ut fra regelen om "det intervjuobjektet sa".

Men det står ikke i motstrid til gjeldende VVP 3.7 om at "pressen har plikt til å gjengi meningsinnholdet i det som brukes av intervjuobjektets uttalelser. Direkte sitater skal gjengis presist".

Kildeutvalget har gjort et forsøk på å presisere dette gjennom et pålegg om å gjengi meningsinnholdet "i indirekte sitater". Men indirekte sitater finnes ikke. Du må velge gjenfortelling, eller sitat. Mediene kan med fordel ta betydelig ned den omfattende sitatstrek-bruken, og i stedet ta

i bruk andre fortellergrep med korte sitater, gjengitt slik ord falt. Det er fullt mulig med gjeldende VVP 3.7.

4. Kildeutvalget lanserte begrepet "urutinerte kilder" og foreslo det inntatt to steder i VVP: En presisering i VVP 3.3 om at "urutinerte kilder" bør gjøres oppmerksom på muligheten til sitatsjekk. Og et særlig aktsomhetskrav i VVP 3.9 om å vise særlig hensyn til urutinerte kilder, sidestilt med det gjeldende hensynet til de som ikke kan ventes å være klar over sine uttalelser.

Dersom forslaget følges, ser jeg for meg en klagestrøm fra urutinerte kilder og de som påstår seg å være rutinert: Om PFU er enig i at du er en rutinert kilde og du ikke fikk tilbud om sitatsjekk, så skal mediet felles for brudd på god presseskikk. Her har kildeutvalget kommet i skade for å foreslå endringer med betydelig risiko for formålsutglidning. Presseetikken har fra før en god hjemmel som ivaretar de uerfarne: VVP 4.1 om å vise saklighet og omtanke.

5. Sitatsjekk. Her foreslår utvalget ytterligere to endringer: VVP 3.8 som fastslår at "kildens rett til sitatsjekk er personlig" og "som hovedregel tilbys ikke sitatsjekk når svar er avgitt skriftlig".

Kildeutvalget argumenterer for en restriktiv sitatsjekk-praksis, men går samtidig langt i å foreslå at sitatsjekk skal bli en presseetisk rettighet/forpliktelse. Men sitatsjekk er ingen rettighet, og bør heller ikke bli det. Gjeldende regel er at man kan avtale det på forhånd etter VVP 3.3, men "endring av avgitte uttalelser bør begrenses til korrigerende av faktiske feil", jfr VVP 3.8.

6. Dermed står vi igjen med ett endringsforslag som faktisk har noe for seg. Her er jeg på linje med kildeutvalget: Det er en god ide å spille VVP 3.6 til å uttrykke at ingen utenforstående "har rett til å få utlevert upublisert materiale" , slik utvalget foreslo.

Forslaget gir redaksjonen og den ansvarlige redaktøren råderett over hva som kan deles. Det vil åpne for at flere redaksjoner kan dele materiale for å løse store saker sammen.

—

Kildeutvalget ble oppnevnt etter "Sofie-saken" i VG, for å drøfte pressens bruk av anonyme kilder. Utvalget skulle også vurdere om det var behov for endringer i VVP.

I klagen "Sofie mot Verdens Gang", sak 099/19, kom PFU til at VG hadde brutt mot ikke mindre enn fem punkter i Vær Varsom-plakaten. Sofies klage fikk altså en tydelig konklusjon innenfor gjeldende VVP.

Det er med andre ord ingen grunn til å reparere noe som ikke har gått i stykker.

--

Vennlig hilsen/Best regards
Alf Bjarne Johnsen
politisk reporter i VG
+47 9055 8560